

A muraközi ló

„Nemcsak azért vagyunk felelősek, amit teszünk, hanem azért is, amit elmulasztottunk”

(Lao-ce, ókori kínai filozófus)

A fenti bölcsességet azért tartottam fontosnak lejegyezni, mert ez talán megvilágosítja, hogy miért fogtunk bele 2003-ban a muraközi ló típusának regenerálásához, s miért ragaszkodtunk makacsul az elképzeléseinkhez.

Amikor felkértek, hogy írjak a muraközi lóról (múltról, jelenről és remélt jövőről), akkor lehetőséget biztosítottak, arra, hogy a terjedelem nem akadály, így akár több cikk is keletkezhet ebből a témából.

Mielőtt belevágnánk az elbeszélésbe talán illene tisztázni, hogy mit is értünk muraközi ló alatt: sokan csupán csökkent hidegvérű lóként azonosítják, mások minden hidegvérű lovat muraközinek mondanak. Nos természetesen egyik sem helyes és helytálló, hisz attól, hogy valami kisebb az lehet arányos, jól felépített, izmos, nemes megjelenésű stb. Ha pusztán a méreteket néznénk, akkor nem az arab fajta lenne az egyik legelismertebb lófajta a világon! Az, hogy muraközinek mondanak minden hidegvérű lovat, döntően a nem „hidegvérűs” régiókban, az az egykori népszerűségéből és elismertségéből adódik.

A muraközi ló hazánk géntartalék értékű hidegvérű lova, egykoron a belga vérrel nem keresztezett hidegvérű ló neve. Mára a klasszikus magyar hidegvérű ló egyik típusa, mely kisebb testtömegű, finomabb felépítésű, elegánsabb megjelenésű, gyorsabb mozgású, kitartóbb munkavégzésű, de kezdjük mindent az elején...

Az egykori Muraközben (a Dráva és a Mura folyó közötti földrajzi tájegység) élénk szekerező kereskedelem folyt. A muraközi kocsisok fél országon át szállították az árut a XVIII. században Trieszt, Fiume, Buda és Pest között. Az ilyen nagy távolságok megtételéhez kielégítő ügetőképességű lovat tenyésztettek, amelyeknek mindemellett nagy tömegeket kellett megmozgatniuk. Kialakult itt (Muraközben) egy átmeneti típus a kicsi terhet bíró gyors lóanyag és a teljesen súlyos, nagy terhet vonszolni képes nehéz ígásló között. A keménységét az arabbal igyekeztek megtartani, aminek hatása mindig is jól látszott e használati típuson.

A muraközi fajtához sorolható kancák számát 1894-ben 15.000-20.000-re becsülték.

Monostori Károly, a XIX. század végének kiváló szakírója szerint van Európában jóval nehezebb és van jóval könnyebb ígásló, de olyan, amely a terűbírást (teherhordást)oly gyorsasággal és mozgékonyasággal egyesítené, mint a muraközi ló, s mellé még oly kisigényű is nincsen! (Bodó et al., 2017).

Altalános vélemény volt róla, hogy a szántásban állja a versenyt az ökörral, 5-10 km távolságra lévő vasútállomásra, 15-18 q teherrel könnyedén háromszor fordul addig, míg az ökör erőltetve kétszer.

Ez a típus szivárgott be előbb Vas, Sopron és Zala megye területére, ahol a település-szerkezeti és földrajzi viszonyok miatt egy intenzívebb, belterjes mezőgazdálkodás alakult ki. Ez az intenzívebb mezőgazdálkodás megkívánta az igaerő „modernizálását”, megnövekedett az igény az ökörnél gyorsabb, a bivalynál kezesebb, a melegvérű ígáslóknál teherbíróbb, s egyben kitartó, jó munkakészségű ígásállat iránt. Az eltérő tenyésztői elképzelések és takarmányozási viszonyok következményeként két tájfajta jött létre nyugaton, a kisebb, mozgékonyabb muraközi és a nagyobb, tömegesebb pinkafői. A déli megyékben inkább a nyugati eredetű (francia, belga) hidegvérű lovakat tartották, tenyésztették.

Ez a típusú ló hiányzott a legjobban a magyar kis, közép és nagybirtokokon egyaránt, mert a magyar hidegvérű lótenyésztés fejlődésének sokáig gátja volt a katonai szervezésű állami

tenyésztésirányítás, mely a katonaság lóigényének megfelelő hátastípusú lovak tenyésztését szorgalmazta, engedélyezte. A hátaelőtenyésztés biztosítása és a keveredési lehetőségek meggátolása érdekében rendeletben írták elő a hidegvérű ló esetében a zárt-tenyészetet, vagyis a birtokos csak a saját kancaállományának fedezésére használhatta hidegvérű ménjét, kifelé a fedezés hatóságilag tilos volt. Így azokon a közép és nagybirtokokon folyhatott a hidegvérű ló tenyésztése, amelyen megfelelő számú kanca tartatott (a tenyészmén gazdaságos kihasználását szem előtt tartva). Azonban lehetetlen volt megállítani a muraközi ló lassú terjedését a nyugati megyékben, főleg a letenyei és a lentii (Zala megye) járásban, ahol a gazdák legtökéletesebb munkaeszközzé váltak. Ezzel egyidőben a nagybirtokokon is terjedni kezdett, ahol később percheron és belga ménekkel keresztezték. A Nyugat-magyarországi kisbirtokosok, akik nem tudtak ígáslova és futólova egyaránt tartani, azonban a mozgékonyabb nóri mellett maradtak.

A XX. század első évtizedeiben folyamatosan nemesítették a muraközi lova. Eleinte nórival, majd clydesdale-lal és balga-ardennivel történtek kísérletek. A clydesdale nem vált be, ellenben a nórival, amely küllemileg ugyan nem volt kifogástalan, de jó temperamentumú, kitartó, szerény igényű, gyors járású és még lassú ügetésben is használható volt. Jó termékenységű, hosszú élettartamú ló volt. A belga ló lényegesen javította a küllemi hibákat, azonban gazdasági célokra alkalmatlanabbá vált. Gyorsabb fejlődésű, puha szervezetű, igényes, lassú és fáradékony állat volt. Végül a tenyésztők visszatértek a nóri lóhoz, azonban nem a pinzgau, hanem a Salzburg környékén tenyésztett változatához. Ez a céltudatosan nemesített állomány a hidegvérű gazdasági ígásló típusának leginkább megfelelt. A tenyésztők egységes elképzelése híján (kisbirtok-kisebb mozgékonyabb ló, nagybirtok-nagyobb testű, egyszerre nagy terhet mozdító, de lomhább) azonban nem tudott konszolidálódni a muraközi ló (*Ócsag, 1995*).

Elsőként Vas megyében engedélyezték a hidegvérű ló köztenyésztését, 1913-ban. Az ország nyugati felén 1922-ben kezdték törzskönyveztetni a hidegvérű állományt.

Az I. világháború következményeként a Muravidéket is felosztották, így a muraközi tenyésztése is négy irányban haladt tovább (Horvátországban még ma is elismert fajta). A két világháború közötti időszakban gazdaságos tarthatósága miatt volt keresett a nagyobb és a nyugat-dunántúli kisebb birtokokon egyaránt. Egyezményes ménesei voltak (Kajdacs, Sztankovánszky-féle ménes, Tengelic, Csapó-féle ménes), ennek ellenére tenyésztése továbbra sem volt egységes, törzskönyvét nem vezették. Emellett a hadsereg is használt muraközi típusú lovakat: a tábori konyhák mozgatásában.

A világegés után a tenyészállomány pótlására, belga-ardenni méneket importáltak (1948-50-ben 59 belga és 16 francia ardenni mént hoztak az országba), hisz a lóállomány nagy része elpusztult a világháborúban, így a hivatalos tenyészirány a belga-ardenni lett., amelyek nagyobb élősúlyukkal a konkurenciát erősítették a kisebb muraközivel szemben.

Az ötvenes évektől a lóállomány általános csökkenése a nagyüzemi gazdaságok térnyerése és a gépesítés előretörése a hidegvérű lova is érzékenyen érintette. Ezen belül a muraközi még rosszabbul járt, mert az értékesítésben az exportra is kerülő lóhúshasznosítás a muraközit fokozottan terhelte. A nagyobb testű lovak értéke lett nagyobb a húst kereső piacon. Ez is siettetette a kisebb testű muraközi jellegű állomány csökkenését. Mérsékeltebb volt a folyamat azokban a megyékben, ahová az ardenni importokat helyezték ki, míg fokozott volt ott, ahol a belga, majd percheron csődörök fedeztek.

Idővel a muraközi méneket, mint a típusnak nem megfelelő egyedeket „kivonták a forgalomból” (kiherélték). Ennek hatására, határozott belga-ardenni jelleggel, de a magyar rög formáló hatását magában hordozva kialakult az önálló magyar hidegvérű. E folyamat azonban a kipusztulás szélére sodorta a nóri eredetű, mozgékonyabb, kisebb testtömegű, hosszabb élettartamú muraközi lova. 1957-ra fogalmazódott meg az igény a nóri eredetű hidegvérű típus

megmentésére, fenntartására (BODÓ, 1998). Az Állattenyésztési Kutató Intézet Lótenyésztési Osztálya Dr. Patay Sándor szakmai irányításával és Dr. Ócsag Imre vezetésével 1957 nyarán mintegy 30 kanca és 3 mén (2763 Görösgal-1, 2159 Péterhida-1, 2766 Katádfa-4) bevonásával indította el a regenerálási programot. A céltudatos tenyésztés megindulásához összegyűjtötték az egykori muraközi egyezséges ménesek még fellelhető kancáit és Letenye és Lenti környékén igyekeztek muraközi kancákat vásárolni. Mosonmagyaróváron a Lajtahansági Állami Gazdaságban törzsállományt alakítottak ki. Méntörzseket és kancavonalakat alakítottak ki, melyek megteremtése segítette a szelekciós munkát. A program három állami gazdaságban (Hógyészi-, Iregszemcsei-, Lajtahansági-) és egy termelősövetkezetben folyt (Tengelic Petőfi TSz.). Későbbiekben a szoros beltenyésztés elkerülése érdekében fjord és haflingi fajtákkal cseppvér keresztezést végeztek. A 15 éven keresztül végzett tenyésztői munka eredményeként **1972-ben a muraközit önálló fajtaként ismerték el.** 1974-ben még 40 muraközi mén fedezett (a hidegvérű ménállomány 16 %-a), s a köztenyésztésben szereplő egyedek száma meghaladta az 1000-et (Ócsag, 1974).

A fajtaminősítő vizsgálatok egyértelműen igazolták a muraközi ló létjogosultságát a magyar hidegvérű ló mellett az igavonásban. Testtömegénél fogva kisebb a táplálóanyag szükségletük, kevesebb takarmányfogyasztás mellett végeztek el azonos nehézségű munkát. Fuvarozásban gyorsabbnak minősültek, emellett hosszú élettartam, kemény szervezet, kiváló munkakészség, tanulékonyág jellemzi.

A muraközi ló jellemzése:

Feje a testtel arányos, kicsi, finom. Nagy élénk kifejező szemek. Nyak magas illesztésű, középhosszú, izmos, egyoldalra fésülhető sörénnyel. Jól izmolt mar. Széles, izmos, egyenes hát. Középhosszú, széles, izmos, jól kötött ágyék. Széles, izmos, hosszú, kissé lejtős, igen jól barázdált far. Mély és dongás mellkas. Végtagok gazdagon izmoltak, kevésbé burkoltak, bokaszőrzet nélküliek. Kívánatos a szabályos lábállás. Paták arányosak, kemények és szabályos állásúak. Marmagassága 150-160 cm, övmérete 190-210 cm, szárkörmérete 22-24 cm, testtömege 550-650 kg. Kívánatos a sárga szín, elfogadott a fekete és pej, a többi szín nem kívánatos. Élénk, könnyed, akciós mozgás a kívánatos.

A siker sajnos nem bizonyult tartósnak, a fajtaelismerést követően (1972) az Állattenyésztési Kutatóintézet nem kapott forrást a fajta gondozására. Senki sem akadt, aki törődött volna a muraközivel. A piac megölte az érveket, a nagyobb lóért többet fizettek. Senkit nem érdekelt, hogy kevesebb takarmányból állít elő 1 kg testtömeget (gazdaságosság), nem volt érdekes a hosszabb élettartam, mint ahogy az sem, hogy mozgékonyabb, hisz átvette a helyét a motorizált technika. A muraközit a XX. század utolsó évtizede magával sodorta. A törzstenyészetek megszűnése, a fajta „korszerűtlenné” válása megpecsételte a muraközi ló sorsát, szép lassan beleolvadt a magyar hidegvérűbe. „Korszerűtlenné” válása ellenére a muraközi ló értékes géntartalék, kiváló munkakészsége, szerény igénye, jó takarmányértékesítő képessége, hosszú élettartama révén.

Így jutottunk el 2003. január 21-ig, amikor Óriszentpéteren az Órségi Nemzeti Park Igazgatóság központjában összegyűltek a muraközi lóért tenni akaró szakemberek, de erről majd a következő fejezetben.

Kovács-Mesterházy Zoltán